

ДУХОВНІСТЬ І ПСИХОТЕРАПІЯ У ЦІННІСНОМУ СПІВВІДНОШЕННІ

Євген КАРПЕНКО

Copyright © 2012

Актуальність теми. Поняття про душевне і духовне з давніх-давен цікавить людство, знаючи відповідно до соціокультурних й етнотентальних обставин постійних історичних концептуальних модифікацій. Попервах проблема осмислювалася й оформлювалася у вигляді містичних учень і була винятковим правом обраних (шаманів, жреців), пізніше, – у вигляді комплексу філософських поглядів на світ і душу (давньогрецькі філософи, філософські течії Сходу), релігійних вірувань, у яких духовне асоціювалося з божественним, і, нарешті, – науки. В останній донедавна духовне взагалі заперечувалося. Наприклад, бігевіористський напрямок у психології зводить людину до сукупності реакцій $S \rightarrow R$; фрейдизм, вважаючи релігію “колективним неврозом”, суттєво звужує функції та викривляє саму природу духовного в людині, біологізуючи її єство [1; 3; 4; 8].

Визначення феномену *духовності*, на жаль, не зустрічається в більшості сучасних психологічних словників. Мабуть, це пов'язано не тільки з тим, що його зміст досить неоднозначно трактується, а й тому, що за ним тягнеться “шлейф” релігійно-філософських інтерпретацій. Відтак поняття “духовність” й донині недостатньо вкоренилося у царині психології загалом і психотерапії зокрема (попри значну кількість психологічної літератури на зазначену тематику). Отож, духовність розглядали під різними кутами зору – філософським, теологічним, культурологічним, історичним, інтуїтивно-буденним тощо. У зв'язку з цим на сьогодні не існує єдиного визначення змісту та обсягу цього поняття. Тому воно часто вживається у найрізноманітніших контекстах, що розмивають його сутнісне значеннево-сміслове наповнення. Та, з іншого боку, інтерпретаційна свобода збагачує онтологічний зміст названого поняття і дає змогу виокремити його сутнісні ознаки. До них належать здатності до любові, морального розвитку, освоєння вищих цінностей,

вибору віри (в широкому значенні цього слова), знаходження сенсу, саморегуляції за допомогою совісті тощо. Всі вони тією чи іншою мірою можуть братися до уваги фахівцями у процесі психотерапевтичної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на те, що поняття про духовність тільки нещодавно почало розглядатися у рамках психотерапії, проте навіть за цей час воно міцно вкоренилося як у теорії, так і в терапевтичній практиці. Яскравим прикладом слугує *логотерапія В. Франкла*, що оперує поняттями *смислу, цінностей, свободи, відповідальності*. “Логотерапія являє собою практичний посібник, призначений для того, щоб допомагати людині знаходити значущі цінності, слідувати їм, втілювати їх у своєму житті” [2].

У контекст логотерапевтичного розуміння духовності органічно лягає метафора Франкла про те, що статуя свободи на сході США повинна бути доповнена статуєю відповідальності на заході [6]. Цю думку можна екстраполювати як на ціннісні орієнтири Сходу і Заходу загалом, так і на їх відображення в *аксіосфері особистості*. Адже “надмірна свобода” чи її неправильне розуміння [10] здебільшого призводить до екзистенційної фрустрації, споживацького способу життя, ігнорування загальнолюдських цінностей на користь вузьких егоїстичних інтересів, невротизації особи внаслідок нездоланих внутрішніх конфліктів тощо. За В. Франклом, дисбаланс у бік відповідальності на рівні суспільства, держави приводить до тоталітаризму, а на рівні індивідуальної свідомості – до забування свого істинного призначення у світі, автоматизації буття. Звідси слушно аргументувати розуміння *істинної духовності*, яка мала б полягати у збалансуванні свободи і відповідальності, особистісних смислів та загальнолюдських цінностей. При цьому етико-феноменологічним індикатором просування правильним шляхом повинна стати со-

вість, почуття внутрішньої та міжособистісної гармонії.

Попри те, що зазначене коло проблем (як і поняття “духовність” загалом) стосується сфери метафізики, важко зустріти психотерапевта, який би більшою чи меншою мірою не опрацював їх із клієнтом. Зрозуміло, що мало які клієнти формулюють свої запити в термінах психології духовності чи екзистенціалізму. Тим не менше саме у сфері духовності часто закладена не тільки першопричина звернення до психотерапевта (наприклад, конфлікт цінностей), але й джерело творчості, наснаги та потенціалу для виходу з кризи (як це зазвичай буває у роботі з психосоматичними розладами).

Ідеї логотерапії успішно запозичуються багатьма іншими напрямками, наприклад, *позитивною психотерапією*. Робота над особистісними смислами у їх співвідношенні з універсальними (смисли у вузькому, широкому та всеохопному планах [3]) дозволяє клієнтові пережити складні травматичні події минулого, побачити прогалини і хиби у теперішньому світогляді, стилі життя, поведінці, сприйнятті світу. З її допомогою клієнт може сконструювати конгруентний життєвий сценарій, який би базувався на відповідних автентичних і культурально зумовлених смислах. А оскільки останні належать сфері трансцендентного, то вони водночас є синтонними як досвіду клієнта, так і такими, що резонують із загальнолюдськими цінностями.

Духовну сферу особистості не можна оминути практично в жодній терапії, чи то йдеться про психосоматичні розлади, чи про роботу з втратами та посттравматичними стресовими розладами, чи про проблеми міжособистісної взаємодії, чи, тим паче, про пошуки себе і свого місця в житті. Проте не завжди психотерапія бере до уваги сферу духовного в людині. Так, відзначені нами ортодоксальний психоаналіз, бігевіоризм, нейролінгвістичне програмування та деякі інші напрями не займаються (або майже не займаються) цією сферою особистості. Ігнорування духовності – цього ядра аксіосфери особистості – притаманне об’єктивному підходові у психології, що розглядає людину як механізм, детермінований біологічними чи соціальними чинниками. З цього механістичного світогляду випливає і відповідна побудова психотерапевтичної практики. Проте з розвитком психології загалом і психотерапії зокрема, із появою нових течій у соціогуманітаристиці робота над цінностями, смислами, вірою тощо

починає ставати невід’ємним складником кожного напрямку. Так, зараз майже не існує психотерапії (тим паче, психотерапевтів), яких би не об’єднували спільні концептуальні положення, стратегії, техніки. Адже всі вони в кінцевому підсумку спрямовані на те, щоб зробити людину здоровішою та щасливішою.

Метою даної статті є співвіднесення цілей і засобів духовного розвитку особистості в окремих напрямках психотерапії, насамперед екзистенційно-гуманістичній, позитивній, християнській, трансперсональній.

Виклад основного матеріалу. Інтеграція наукових знань і психопрактичних підходів задля вивчення та роботи над духовними проблемами супроводжується схожими процесами, які відбуваються між психологією та релігією. Зокрема, християнська психологія розглядає проблему духовності із позицій втілення Бога у відповідних (богоподібних, нумінозних, сакраментальних) психоментальних здатностях особи. Прагнення розвивати, коригувати ментальну сферу особистості важливе для всіх. Клієнтам психотерапевта це потрібно для вироблення внутрішнього “стержня” особистості, вміння збалансовувати власне життя та наповнювати його сенсом, опиратися на конгруентні мікро- і макрокосму (особистості й соціуму) ціннісні орієнтири. Адепти християнства прагнуть до спасіння душі, вічного життя після смерті. А науковцям і практикам це відкриває широкі горизонти для всебічного дослідження духовності та сприяє її корекції, розробленню й апробації інноваційних психотехнологій розвитку, аксіокорекції та трансформації потребомотиваційної сфери. Безумовно, що в максимально гнучкій та ефективній психотерапії обидві психотехнічні стратегії не повинні протиставлятися, а навпаки, покликані доповнювати одна одну. Адже віра у вищу силу часто є найбільшим, а іноді і єдиним особистісним ресурсом, який може надати достатній поштовх для виходу із життєвої кризи. Проте фундаментальна доповнюваність ментального та сакраментального потенціалів, психотерапевтичного і релігійного впливів у роботі психолога з клієнтами не обмежується поняттям віри. Існують ще й питання любові, надії, підтримки тощо. І хоча тлумачаться вони з різних позицій, усе ж у підсумку використовуються на благо самої людини.

Але чи існує духовність поза межами віри в Господа? Тут психологія, на відміну від релігії, має підстави відповісти ствердно. І на

допомогу їй може прийти буддизм, який, усупереч загально визнаній думці, хоч і не належить до релігій в класичному розумінні, проте є оригінальним філософським вченням, що протягом кількох тисячоліть досліджує та плекає духовне в людині та у світі. Так, Далай-Лама XIV каже: “Говорячи про духовний вимір у нашому житті, ми визначили свої релігійні переконання як один із рівнів духовності. Релігійна віра – це завжди добре. Але можна обійтися й без неї, а в деяких випадках – і з великим успіхом. Вірити чи не вірити – вирішувати тільки нам самим, це наше право. Але існує й інший рівень духовності, який я називаю базовою духовністю. Це основні людські якості – доброта, співчуття, людяність. Вони повинні бути в кожного незалежно від того, віруюча ця людина чи ні. Особисто я вважаю, що цей рівень важливіший, ніж перший, оскільки навіть найкраща релігія може охопити обмежену кількість людей, тільки частину людства. А ці якості потрібні нам усім, тому що всі ми – одна велика сім’я. Без них людське існування стане нестерпним, і ніхто не зможе відчувати себе щасливим” [2].

У контексті дослідження взаємозв’язку духовності та психотерапії варто також висвітлити погляди Н. Пезешкіана, які значною мірою сформувалися під впливом релігії бахаї. Засновник позитивної психотерапії диференціював церкву, релігію та віру [6]. При цьому до змісту поняття “віра” він долучає загальнолюдські духовні цінності, а до релігії відносить усі вірування людей у вищу силу (Бога) – християнство, іслам, юдаїзм і т. ін. До церкви належать традиції, ритуали та інститути як зовнішні форми структурування релігійності, тобто, способи, засоби, організація та оформлення зовнішньої релігійності в межах тієї чи іншої культури, народу, нації.

Вочевидь пропонований науковий підхід слугує запорукою мультикультурного єднання людей як духовних істот. Підстави для такої спільності обґрунтовує М. Савчин: “Духовності властивий момент трансцендентування, виходу за межі себе. Для душевного життя характерна незамкненість, транссуб’єктивність і надіндивідуальність. Людське буття є тільки частиною спільного буття, зв’язку з іншим, не моїм буттям. Воно не є замкненою у собі сферою, а ніби рослиною, що входить своїми коренями у глибини буття, з якого виростає. Це означає, що моє душевне життя не є “моє особисте життя”, а життя надіндивідуальне,

через яке моє життя стикається з “твоїм” чи чужим узагалі” [8, с. 132].

Визнання факту трансперсональної духовної єдності людства уможливорює ефективніше здійснення психотерапії, адаптуючи її до соціокультурних, сімейних та індивідуальних особливостей. Така психотерапія може називатися *психотерапією духовності та духовністю* і бути універсальним засобом професійної допомоги. Факт трансцендентної єдності людства використовується психотерапевтами всього світу (навіть, якщо деякі з них цього не усвідомлюють). Згадаймо, що свого часу К. Юнг наголошував на колективній несвідомій сфері психіки, котра притаманна всім людям і має архетипічний характер. Саме його погляди дали психологічній науці відчутний поштовх для дослідження співвідношення індивідуального та трансперсонального в людині.

Таким чином, підтверджується теза про те, що духовність можлива й за межами релігійної віри. І в християнстві, і в більшості інших релігій проповідуються як основоположні зазначені вище “людські якості”, а також альтруїзм, “любов до ближнього, як до самого себе”, терпіння, прийняття, смирення тощо. Примітно, що саме ці “якості” часто є предметом психотерапевтичної роботи. Проте суттєва відмінність психотерапії від релігії полягає в іншому: перша зосереджується на тому, щоб допомогти людині стати щасливішою у земному житті, і якщо опертям для цього слугує релігійна віра, то психотерапія це враховує; друга зосереджена на тому, щоб завдяки благочестивому життю на землі отримати змогу досягнути райського блаженства після смерті. При цьому, як уже підкреслювалося, обидві цілі не суперечать одна одній, радше навпаки – гармонійно взаємодоповнюються. Так, навчання клієнта повноцінно реалізовувати цінності творення, переживання та ставлення (за В. Франклом), збалансовувати власні свободу і відповідальність закономірно приводить до збагачення його духовного ядра, виникнення відчуття життєвої транспективи та зв’язку з чимось вищим за себе, трансперсональним і трансцендентним, що і є завданням психотерапії в контексті безкраїх горизонтів духовності.

Загальновідомо, що метою релігії є спасіння душі, а метою психотерапії – її зцілення. Та, попри різні завдання, обидві духовні практики послуговуються спільним засобом – безумовною любов’ю, яка становить найвищу ознаку та мірило духовності. Представники гуманіс-

тичного напрямку в психології (К. Роджерс, А. Маслоу, Р. Мей, Г. Балл та ін.) наділяють цією здатністю всіх людей без винятку, вважаючи, що кожен від народження спроможний приймати любов та дарувати її іншим. Щоправда, під впливом тих чи інших факторів ці здатності іноді притуплюються. Допомогти їх відновити та посилити чутливість до власного внутрішнього світу і зовнішнього поля життєздійснення психотерапія спроможна, в першу чергу, завдяки гуманним стосункам між терапевтом та клієнтом. Транслюючи останньому свою віру в нього, проявляючи емпатію та прийняття і здійснюючи підтримку в складних життєвих ситуаціях, терапевт у такий спосіб доцільно й “фахово” спрямовує своє почуття любові на клієнта. У підсумку зцілення любов’ю має неабиякий терапевтичний ефект, який можна порівняти з використанням окремих “сильних” психотехнік (див. далі).

Продовжуючи шукати точки дотику між філософськими вченнями, релігією та психотерапевтичною практикою, знову звернемося до буддизму, постулати якого близькі багатьом релігіям. Так, спільним для психотерапії та буддизму в роботі з духовною сферою є вміння поставити себе на місце того, хто страждає [2]. У буддизмі це виявляється в тому, що людина у стані медитації думає про страждених, тобто про тих, кому живеться значно гірше, ніж їй самій. Ця вправа покликана розвинути співчуття, толерантність та наблизити особу до відчуття щастя. Схожою є робота терапевта, який проявляє емпатію до клієнта. Проте, якщо у першому випадку духовний резонанс досягається завдяки розумовій активності людини, то у другому – завдяки емоційному налаштуванню на душевну “хвилю” клієнта. Це дає підстави припустити, що поєднання психотехнік, притаманних обом цим підходам у процесі психотерапії, повинно давати максимальний ефект у сенсі розуміння ціннісних орієнтацій та життєвих прагнень, внутрішнього світу клієнта, його почувань.

Поняття про емпатію та її практичне застосування виникло в лоні гуманістичної психотерапії завдяки К. Роджерсу, а потім поширилося й на інші напрямки. До нього також додається конгруентність та безоцінне ставлення, разом об’єднані у так звану “тріаду Роджерса”. Її використання, хоча й доволі непросте завдання, все ж забезпечує *спів-чуття* між клієнтом і терапевтом, розвиває сенситивність першого до власних переживань, сприяючи

його ідентифікації та саморозумінню. Отож “тріада Роджерса” формує сприятливі терапевтичні стосунки, котрі постають засобом психодуховного оздоровлення особистості, а відтак прояснює позицію психотерапевта стосовно клієнта. Для цього емпатію слід розуміти саме як спів-чуття, яка за Далай-Ламою, буває двох типів. “Перший тип співчуття ближчий до прив’язаності – це відчуття контролю над ким-небудь чи вимогливої любові до кого-небудь” [2], воно характерне для ідентифікації людини як друга. Адаптуючи цю думку до процесу психотерапії, зауважимо, що такий тип співчуття може виникнути між терапевтом і клієнтом, коли перший вибудовує їхні стосунки, виходячи з неусвідомлюваної позиції друга. Альтернативою цьому є “другий тип співчуття, вільний від подібної прив’язаності. Це – справжнє співчуття, котре не має нічого спільного із власницькою прив’язаністю. Істинне співчуття засноване на постулаті, який стверджує, що всі люди наділені прагненням до щастя і здатністю долати страждання, а тому мають природне право на втілення в життя своїх устремлень. На основі розуміння цієї рівності кожен із нас розвиває у собі відчуття спільності та близькості з іншими людьми. Використовуючи це відчуття як основу, приходять до співчуття, яке не відрізняє друзів і ворогів. Отож це співчуття засноване не на ментальній проєкції. Значить, з його допомогою кожен може прийти до любові... У цьому й полягає смисл істинного співчуття” [1]. І, мабуть, саме це “істинне співчуття” повинно мати місце під час психотерапевтичної взаємодії. Його доречно назвати справжнім *спів-чуттям*, тобто синтонним відчуванням, шануванням рівноцінності буття взаємодіючих суб’єктів – клієнта і терапевта.

Буддисти, задля розвитку духовної сфери, як відомо, віддають перевагу тренуванням розуму, і цей шлях вважають найкращим для усвідомлення глибинної суті життя та досягнення відчуття щастя. За його інтенсивністю є можливість також висновувати про успішність процесу психотерапії. При цьому виконується такий алгоритм дій:

**навчання → переконання →
рішучість → дія → зусилля**

Це ті кроки, що сприяють досягненню позитивних змін у житті та ведуть до щастя, тому є надважливими для поступального духовного розвитку клієнта.

Буддистський підхід до розвитку духовної сфери особистості яскраво відображений у дзен-психотерапії. “Дзен – не релігія і не філософія, це спосіб життя, що забезпечує людині гармонію із самою собою і з оточуючим світом, позбавляє її від страху та інших болісних переживань і веде до свободи та повної духовної самореалізації” [7, с. 134].

Водночас існує й інший спосіб, який пропонує, зокрема, логотерапія Франкла (хоча прямо про нього він не говорить) і який, на противагу буддистському тренуванню розуму, дозволяє за допомогою *дереклексії* підносити рівень духовності. Сам Франкл використовував дереклексію для лікування психосоматичних розладів і неврозів [9]. Однак, на нашу думку, її терапевтичний потенціал ширший. Під дереклексією розуміємо і послаблення захисного механізму інтелектуалізації, який паразитує на сфері особистісних сенсів, що уможливорює перехід від безплідних мудрувань духовного штибу до дієвого творення свого життя. Така робота на певному етапі може бути ефективною в терапії шизоїдної, obsesивної та депресивної характерологій. Відмовляючись від рефлексії власного внутрішнього світу, клієнт позбавляється шаблонних, стереотипних, інтродюкованих думок та орієнтацій. Це дає йому змогу прислухатися до голосу власного сумління, відкоригувати траєкторію свого життя та навчитися бути більш чутливим до власних потреб і запитів у майбутньому. За схожим принципом працює і гештальт-терапія, яка спрямована на здобуття цілісності та гармонії за допомогою самозанурення, діалогу між субособистостями, вироблення довіри до себе та вміння почути свій внутрішній голос.

Як опора на розум, так і акцент на відчуттях і почуттях використовуються терапевтом з огляду на суб'єктивну доцільність, об'єктивну необхідність і на індивідуальну неповторність кожного клієнта. У позитивній психотерапії ці способи роботи впливають із базових здібностей особистості та охоплюють низку характерних технік, підходів і т. ін. Вважається, що потрібно розвивати духовне начало у всіх сферах життя особистості: Тілі, Діяльності, Контакті і Сенсах. Це є завданням як психотерапевтичної роботи, так і буденного життя кожного. Його вирішення допомагає нам жити осмислено в усіх вимірах буття, реалізувати в них цінності творення, переживання і страждання (ставлення).

Отже, позитивна психотерапія спрямовує рух-поступ клієнта від страждання до розши-

рення ідентичності, допомагаючи йому поступово просуватися до рівня космічної ідентичності (за В. Карікашем). Це відбувається у тому числі й завдяки роботі з моделями для наслідування та із базовими емоційними установками. Саме на рівні космічної ідентичності досягається найсильніший духовний зв'язок з усім людством. Тому реалізуючи цей взаємозв'язок, психологи зобов'язані продовжувати поглиблювати та інтенсифікувати діалог між різноманітними напрямками психотерапії, а також між наукою, релігією і філософією. Адже предмет інтересу в усіх спільний – людина та її духовне єство.

ВИСНОВКИ

Теоретико-методологічне зіставлення сутнісного змісту феномену духовності та засобів її розвитку в різних психотерапевтичних напрямках і релігійних практиках дає змогу сформулювати два ключові узагальнення.

1. Духовність є найвищим ментальним утворенням особистості, кристалізованим загальнолюдськими цінностями й синтонними з ними персональними сенсами, обраними вільно і відповідально.

2. Різні психотерапевтичні системи й релігійні практики мають у своєму розпорядженні той чи інший психотехнічний інструментарій, здатний актуалізувати і скоригувати суб'єктивний потенціал клієнта.

1. *Боришевський М.* Дорога до себе: Від основ суб'єктивності до вершин духовності: [монографія] / Мирослав Боришевський. – К.: Академвидав, 2010. – 416 с.

2. *Его Святейшество Далай-Лама XIV, Ховард К. Катлер.* Искусство быть счастливым. Руководство для жизни; [пер. с англ. М. Чеботарёва]. – Львов: София, 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.klex.ru/9pk>>

3. *Карпенко З.С.* Аксіопсихологічна психологія особистості: [монографія] / З.С. Карпенко. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2009. – 512 с.

4. *Климишин О.І.* Психологія духовності особистості: християнсько-орієнтований підхід / О.І. Климишин. – Івано-Франківськ: Гостинець, 2010. – 440 с.

5. *Лэнгле А.* Жизнь, наполненная смыслом. Прикладная логотерапия / Альфрид Лэнгле; [пер. с нем. А. Боковиков, С. Хальбруннер и А. Локтионова]. – М.: Генезис, 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.psylib.org.ua/books/lengle01_index.htm>

6. *Пезешкиан Н.* Психосоматика и позитивная психотерапия / Носрат Пезешкиан; [пер. с нем.]. – М.: Медицина, 1996. – 464 с.

7. Психотерапевтическая энциклопедия / Под. общ. ред. Б. Д. Карвасарского. – СПб.: Питер Ком, 1998. – 752 с.

8. Савчин М.В. Духовний потенціал людини : [монографія] / Мирослав Васильович Савчин. – 2-ге вид., пер., доп. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2010. – 508 с.

9. Франкл В. Человек в поисках смысла : сборник / Виктор Франкл ; [пер. с англ. и нем. Д. А. Леонтьева, М. П. Папуша, Е. В. Эйдмана]. – М. : Прогресс, 1990. – 368 с.

10. Черенщикова Д.В. Психокорекційний репертуар позитивної психології: комунікативний аспект / Д. В. Черенщикова // Актуальні проблеми практичної психології : [зб. наук. праць]. – Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2009. – ч. II. – С. 600 – 606.

АНОТАЦІЯ

Карпенко Євген Володимирович.

Духовність і психотерапія в ціннісному співвідношенні.

У статті обґрунтовано ідею трансцендентної психоментальної єдності людства, що уможливило синхронізацію універсальних цінностей з особистісними смислами, збалансування свободи й необхідності. Розкрито співвідношення духовності як сукупності суб'єктно-ціннісних якостей особистості і мети персонігенезу із засобами (емпатія, дерефлексія, безумовна любов тощо) відомих психотерапевтичних напрямів – екзистенційно-гуманістичним, позитивним, християнсько зорієнтованим, транс персональним, а також релігійними практиками, насамперед буддистського спрямування.

Ключові слова: особистість, духовність, цінність, суб'єкт, психотерапія, смисл, сенс, мета, трансцендентна єдність, персонігенез, свобода, відповідальність.

АННОТАЦИЯ

Карпенко Евгений Владимирович.

Духовность и психотерапия в ценностном соотношении.

В статье обоснована идея трансцендентной психоментальной общности человечества, в силу чего достигается синхронизация универсальных ценностей с личностными смыслами, сбалансирование свободы и необходимости. Раскрыто соотношение духовности как совокупности субъектно-ценностных качеств личности и цели персонігенеза со средствами (эмпатия, дерефлексия, безусловная любовь и т. п.) известных психотерапевтических направлений – экзистенциально-гуманистическим, позитивным, христианско-ориентированным, трансперсональным а также религиозными практиками, прежде всего буддистского толка.

Ключевые слова: личность, духовность, ценность, субъект, психотерапия, смысл, цель, трансцендентное единство, персонігенез, свобода, ответственность.

ANNOTATION

Karpenko Yevhen.

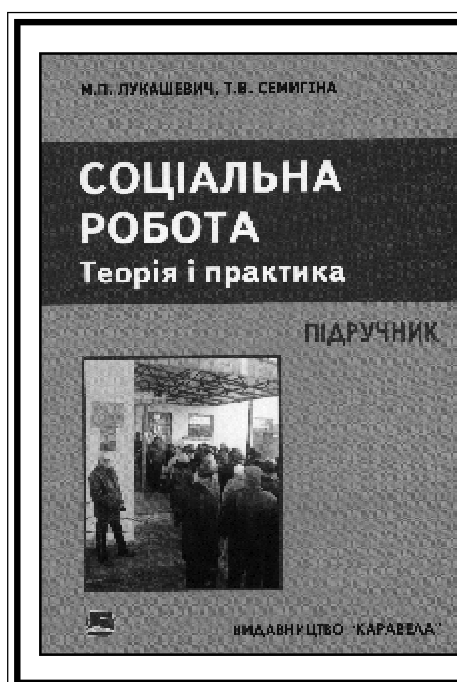
Spirituality and Psychotherapy in Value Relationship.

The article substantiates the idea of transcendental psycho-mental integrity of humankind, which makes possible synchronizing the universal values with personal meanings, balancing freedom and necessity. The interrelation of spirituality as a combination of subject-value qualities of a person and the aim of persona-genesis with the means (empathy, de-reflection, absolute love etc.) of famous psycho-therapeutical directions – existential-humanistic, positive, Christian-oriented, trans-personal, and religious practices, first of all, Buddha orientation, have been revealed.

Key words: personality, spirituality, value, subject, psycho-therapy, sense, aim, transcendental integrity, persona-genesis, freedom, responsibility.

Надійшла до редакції 15.08.2012.

КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

Лукашевич М.П., Семігіна Т.В.

Соціальна робота (теорія і практика): Підручник. — К.: Каравела, 2011. — 368 с.

У підручнику розкрито сутність поняття “соціальна робота” як галузі науки, навчальної дисципліни та фахової діяльності. Розглянуто основні типи теорій та моделей соціальної роботи, еволюцію теорії та практики соціальної роботи в Україні та за кордоном. Практична соціальна робота викладена відповідно до особливостей різних груп клієнтів та завдань в роботі з ними.

Підручник розрахований на студентів та слухачів системи підготовки та перепідготовки фахівців за спеціальністю “Соціальна робота”.